

บทสวดัญหหลวงของลาวกับอีสาน : โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่¹

Soo Kwan Luang Chants from Laos and Isan : Literary Structures and Functions

สายหยุด บัวทุม²

Saiyut Buathum

กาญจนา วิชญาปกรณ์³

Kanchana Witchayapakarn

ประจักษ์ สายแสง⁴

Phajak Saisang

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “เปรียบเทียบบทสวดัญหหลวงของลาวกับบทสวดัญหอีสาน : โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทสวดัญหหลวงของลาวกับบทสวดัญหอีสาน ผลการวิจัยพบว่า บทสวดัญหหลวงหรือสวดัญหใหญ่เป็นบทสวดัญหประเภทหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม สวดัญหสำหรับผู้อาวุโสที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งจะไม่ใช้กับบุคคลธรรมดาทั่วไป บทสวดัญหหลวงของลาวและอีสานจัดเป็นวรรณกรรมประเภทที่มีฉันทลักษณ์แบบร้อยยาว มีโครงสร้างเนื้อหาประกอบด้วย 1) บทชุมนุมเทวดา 2) บทพระนามหรือบทไหว้ 3) บทเกริ่นหรืออารัมภบท 4) บทเจริญชวัญหรือเรียกชวัญ 5) บทปลอบชวัญ 6) บทปิดเคราะห์ 7) บทให้พร และยังพบตัวบทลักษณะเป็นบทสวดัญหในโครงสร้างบทสวดัญหหลวงของอีสาน 1 บท ด้านการใช้ภาษามีความโดดเด่นในเรื่องการใช้ภาษาบาลี-สันสกฤต ปะปนอยู่ในตัวบท ไม่ว่าจะเป็นตอนต้นตอนจบ และแทรกในตัวบทเพื่อสร้างแรงศรัทธา มุ่งให้เกิดความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมอันจะส่งผลดีทางด้านจิตใจแก่ผู้เจ็บป่วย นอกจากนี้บทสวดัญหหลวงของลาวและอีสานยังเป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องชวัญ พิธีกรรมการสวดัญห และมีบทบาทหน้าที่ในการสะท้อนสภาพสังคมของลาวและอีสานในด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และการจัดระเบียบสังคมในระบบเครือญาติ

คำสำคัญ : บทสวดัญหหลวง, ลาว, อีสาน, โครงสร้างทางวรรณกรรม, บทบาทหน้าที่

Abstract

This article is a part of the thesis “A Comparative Study of Soo Kwan Chants between Laos and Isan : Literary Structures and Functions” which this article objectives is to analyze the literary structures and functions of Soo Kwan Luang Chants of Laos and Isan. The result revealed that Soo Kwan Luang, also known as Soo Kwan Mai, is among a variety of Soo Kwan chants performed during Soo Kwan ritual. The chant is believed to have a remedial power on the sick ones, particularly the elderly members who are highly revered by the community

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “เปรียบเทียบบทสวดัญหหลวงของลาวกับบทสวดัญหอีสาน : โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่” ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาคติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

– the chant is exclusively reserved for those with a certain degree of honor. The prosody of the chant is adapted from Rai Yao, and the sequence of verses traditionally follows this pattern: 1. Choomnoom Tewada (assembly of divine spirits); 2. Pranam or Wai (sermons); 3. Gern or Aramphabot (introduction); 4. Reak Kwan (summon Kwan); 5. Plob Kwan (console Kwan); 6. Pud Kroh (drive away misfortunes); 7. Haiporn (give blessings). In certain Lao versions, an extra verse called Koo Kwan (threaten Kwan), which is more common in Soo Kwan Luang of Isan, is also included in the sequence. The rhetoric of the chant is rich with literary quality, especially for its abundant use of Pali and Sanskrit vocabulary; in fact, the use of Pali and Sanskrit fosters the sense of sacred solemnity, which is strategic in boosting the spirit of the sick one. The sociological roles and functions of Soo Kwan Luang are twofold: on the one hand, Soo Kwan Luang of Laos and Isan serve to transmit the beliefs in Kwan and Soo Kwan ritual throughout the regions; on the other hand, they also serve to reflect the societies of Laos and Isan – the verses provide clear depictions of local beliefs and ways of life, especially the supernatural beliefs and the organization of kinship relation.

Keywords: Soo Kwan Luang, Lao; Isan, Structuralism in Literature, Roles and Functions

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่แตกต่างกันไป ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์นั้น อาจจะแสดงออกมาในรูปแบบที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปหัตถกรรม นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องหลอมรวมความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มชนนั้น และความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว โดย “ในบรรดาความเชื่อทั้งหลายของคนไทย ความเชื่อเรื่องขวัญน่าจะเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยทุกสังคมรวมทั้งชาวไทยนอกประเทศด้วย เช่น ชาวไท-ลาวในประเทศลาว ชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า ชาวไทลื้อในสิบสองปันนา และชาวไทดำในญวน เป็นต้น” (ธวัช ปุณโณทก, 2532. หน้า 25)

ขวัญ เป็นสิ่งที่ไม่มีความตายแต่เชื่อว่าสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตจะมีขวัญประจำอยู่เพื่อพิทักษ์รักษา ซึ่งเชื่อว่าถ้าหากขวัญยังอยู่กับตัวจะเป็นสิริมงคล สุขกายสบายใจ จิตใจมั่นคง ปราศจากโรคภัยอันตรายต่างๆ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและภาคอีสานของไทยก็มีความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” โดยมีการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมสู่ขวัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมบทสวดขวัญของลาวและอีสานจากเอกสารลายลักษณ์อักษรที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในแวดวงวิชาการในปัจจุบัน พบบทสวดขวัญที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธีกรรมสู่ขวัญตามโอกาสต่างๆ เช่น บทสวดขวัญคนทั่วไป บทสวดขวัญคนป่วย บทสวดขวัญน้อย บทสวดขวัญบ่าวสาวแต่งงาน บทสวดขวัญแม่อยู่กรรมและเด็ก บทสวดขวัญนาคน บทสวดขวัญพระภิกษุ สามเณรและพระพุทธรูป บทสวดขวัญเหียน บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่ บทสวดขวัญนาคน บทสวดขวัญลาน บทสวดขวัญเล่าข้าว บทสวดขวัญสัตว์และสิ่งของ (วัว ควาย ช้าง เกวียน รถมยนต์ เเฮือ ปืน ม้อนหรือมอน) และบทสวดขวัญหลวง

พิธีสู่ขวัญหลวงหรือสู่ขวัญใหญ่ เป็นพิธีกรรมสู่ขวัญที่มีความแตกต่างจากพิธีสู่ขวัญประเภทอื่นๆ กล่าวคือ คำว่า “หลวง” ในความหมายแรกหมายถึง ใหญ่ สู่ขวัญหลวงจะมีพิธีการสู่ขวัญติดต่อกัน 3 วัน มีเครื่องบูชามากกว่าการสู่ขวัญธรรมดา ในสังคมลาวจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สู่ขวัญใหญ่ ความหมายที่สอง “หลวง” หมายถึง ผู้ที่เป็นใหญ่ในกลุ่มชน ในบ้านในเรือน ผู้ที่คนในกลุ่มชนนั้นให้ความเคารพ ซึ่งก็สอดคล้องกับคำเรียกผู้ที่เราให้ความเคารพนับถือของคนล้านานว่า พ่อหลวง แม่หลวง หรือทางอีสาน ที่เรียกผู้เฒ่า

ผู้แก่ที่เคารพนับถือว่า พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ด้วยเหตุนี้ “พิธีสู่ขวัญหลวง” จึงเป็นพิธีสู่ขวัญผู้เฒ่า ผู้แก่หรือผู้อาวุโสที่เจ็บป่วยมาเป็นเวลานาน ดังที่ มหาสิลา วีระวงส์ (2014, หน้า 19) กล่าวว่า

เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นพ่อเฒ่า แม่เฒ่าเจ็บป่วย เมื่อรักษาดูแลยา ปรุเซาแล้ว ทางภูษานเพ็นให้รักษาทงจิตใจอีก ด้วยการสวดขวันให้ คือ เขียกเอาขวันให้มาอยู่เนื่ออยู่คิง กานสวดขวันเนวนี้เขียกว่า สวดขวันหลวง ใช้สวดในเวลาเด็กสะหงัด กะว่าคนนอนเหมิด ให้สวดอยู่สามคินวิธีนี้เฒ่าภูษานเคยเฮ็ดมา ผากดว่าได้ผลดี คือ ผู้เจ็บป่วยก็ลุกได้ใช้หาย พายใน 3-4 มื้อ เคื่องลักกาลละบูชาจัดแจ่งแต่งเหมือนกันกับสวดขวันท่ามะดา แต่ตี้มทูปเทียนท่าอายุของผู้ป่วย

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับ สาร สาระทัศนันทน์ (2540, หน้า 31) ได้อธิบายไว้ว่า “คำสู่ขวัญหลวง นิยมใช้สำหรับพ่อบ้านแม่เรือนหรือคนเฒ่าคนแก่ หากพ่อบ้านแม่เรือนหรือผู้เฒ่าผู้แก่เจ็บป่วย เชื่อกันว่าขวัญอ่อนหรือขวัญหนีออกจากเนื้อจากตัว ให้ทำพิธีสู่ขวัญหลวง โดยสวดกลางคันทอนดึกสงัด ประมาณ 3-4 ทุ่ม เป็นเวลา 3 คิน ติดต่อกัน แล้วมักจะหายป่วย” แต่พิธีกรรมสู่ขวัญหลวงของอีสาน จะมีสิ่งของที่ใช้ประกอบในพิธีแตกต่างจากของลาวบางอย่าง กล่าวคือ สิ่งของที่ใช้ในพิธีสู่ขวัญของอีสานนั้นเหมือนสู่ขวัญธรรมดาของอีสาน ได้แก่ ขันห้า ขันแปด (ดอกไม้และเทียนอย่างละ 5 คู่และ 8 คู่) เทียนเวียนหัว (เทียนยาววัดรอบศีรษะ) 1 และเทียนแคลำตัว 1 ส่วนเครื่องบูชา นิยมมีเครื่อง 4 คือ ทุกอย่างทำจำนวน 4 ทั้งนั้น เช่น เมี่ยง หมากร กัวย อ้อย ข้าวต้ม ฯลฯ อย่างละ 4 นอกจากนี้ก็มีข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอก ดอกไม้ พานหวาน (ขนมหรือข้าวคลุกน้ำตาล) จัดเป็น 4 ลำรับ เงินย้อยหนึ่ง (สิบบาท) ส่วนเครื่องประกอบพิธี สู่ขวัญหลวงของลาวจะเพิ่มเติมขึ้นมาคือ รูปเทียนท่าอายุของผู้ป่วย

การประกอบพิธีสู่ขวัญไม่ว่าประเภทใด โอกาสใด หรือท้องถิ่นใดจะมีองค์ประกอบที่สำคัญเหมือนกัน 5 ประการ คือ คำสู่ขวัญ ผู้เรียกขวัญหรือหมอสูตรขวัญ เจ้าของขวัญ อุปกรณ์และสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี และผู้ร่วมพิธี จะเห็นได้ว่า คำสู่ขวัญหรือตัวบทสู่ขวัญเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ดังที่ ประจักษ์ สายแสง (2531, หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมเป็นเครื่องสำคัญในการแถลงจุดมุ่งหมายของพิธีกรรม เป็นตัวกำกับการดำเนินไปของพิธีกรรม แสดงให้เห็นว่า คำสู่ขวัญเป็นส่วนประกอบสำคัญของพิธีสู่ขวัญ” และในการประกอบพิธีสู่ขวัญหลวงก็จะมี บทสู่ขวัญหลวง เป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2525, หน้า 19-20) ที่กล่าวถึงความสำคัญของบทสู่ขวัญว่า

พิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ มีหมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีด้วยบทสู่ขวัญที่ใช้ถ้อยคำอย่างสละสลวย และไพเราะอ่อนหวาน สอดแทรกเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสู่ขวัญ บทสู่ขวัญจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของพิธี เป็นสื่อที่ทำให้ขวัญรู้ว่า มีผู้เรียกให้ขวัญกลับไปหาเจ้าของขวัญ เป็นสื่อที่ทำให้รู้ว่าขวัญมีความสำคัญต่อเจ้าของและต่อครอบครัว และขวัญ ไม่ควรอยู่ในที่อื่นใดที่ไม่ใช่ตัวเจ้าของขวัญ ดังนั้น ความสำคัญของบทสู่ขวัญจึงอยู่ที่ “ความเข้าใจ” ในภาษาที่จะทำให้ขวัญกลับมาเมื่อได้ยินว่ามีการเรียก

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2521, หน้า 31-36) ได้จัดบทสู่ขวัญเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มี “มีองค์ประกอบทางวรรณกรรมเช่นเดียวกับวรรณกรรมทั่วไป คือ มีรูปแบบ ภาษา และเนื้อหา ซึ่งคำสู่ขวัญของท้องถิ่นใดก็จะมีรูปแบบเฉพาะในทางฉันทลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผู้แต่งจะใช้ถ้อยคำภาษาถิ่นของตนที่เหมาะสมและไพเราะ ในส่วนที่เป็นเนื้อหาถึงแม้วรรณกรรมคำสู่ขวัญจะเป็นบทสั้น ๆ แต่ก็สะท้อนให้เห็นความจริงบางประการเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น”

การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในแวดวงวิชาการไทยนั้นมีการศึกษาในแง่มุมต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะศึกษาในเชิงคติชนวิทยาและสังคมวิทยา โดยมีการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางวรรณกรรมเป็นพื้นฐานและกำหนดขอบเขตในการศึกษา เช่น ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ศึกษาเฉพาะเขตพื้นที่ ศึกษาเฉพาะประเภท ส่วนการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของลาวและอีสานนั้นมีผู้ศึกษาค้นคว้าคือ ปิยะ เทววิมล ซึ่งเป็นคนแรกที่ศึกษาเรื่องขวัญของชนชาติไท และได้เขียนหนังสือชื่อ *The Tai of Assam and Ancient Tai Ritual* (1980) โดยศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญของกลุ่มคนไทหลายกลุ่ม คือ ไทอาหม ไทในรัฐฉาน ไทเหนือ ลาว ไทในประเทศไทย และไทในเวียดนาม ได้แก่ ไทดำ ไทขาว ไทแดง เป็นต้น พบว่าขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มคนไท ดังจะเห็นได้ว่าคนไททุกกลุ่มที่ศึกษาต่างมีความเชื่อเรื่องขวัญเช่นเดียวกัน เพียงแต่บางกลุ่มอาจใช้คำเรียกและความเชื่อเรื่องจำนวนของขวัญแตกต่างกันไปเท่านั้น

จากความสำคัญของตัวบทประพันธ์ดังกล่าวมา แล้วข้างต้นและความน่าสนใจของพิธีกรรมขวัญหลวง บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่ของบทประพันธ์หลวงของลาวและอีสาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในวิทยานิพนธ์เรื่อง “เปรียบเทียบบทประพันธ์ลาวกับบทประพันธ์อีสาน : โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่”

วิธีการวิจัย

1. การเก็บและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาวและบทประพันธ์ลาว ผู้วิจัยได้ศึกษาภาษาลาวเพื่อเป็นพื้นฐานในการสืบค้นและทำความเข้าใจเอกสารต่างๆ ที่เป็นภาษาลาว โดยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์ลาวและบทประพันธ์ภาคอีสาน ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาวและบทประพันธ์ของลาว

1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาว ได้แก่ บทความ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ในด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

1.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์ลาว ได้แก่ บทความ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์ของลาว

1.2 ศึกษาและรวบรวมบทประพันธ์ของลาวจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ ข้อเขียน บันทึก ฯลฯ ที่มีการเรียบเรียง จัดเก็บหรือเผยแพร่ไว้ในรูปแบบวรรณกรรมลายลักษณ์ โดยสืบค้นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ในสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาว เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยแห่งชาติ รวมถึงสืบค้นจากปราชญ์และผู้รู้ในสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาว จำนวน 108 บทจากบทประพันธ์ลาวทั้งหมดปรากฏบทประพันธ์หลวงฉบับภาษาลาวทั้งหมด 6 บท

1.3 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทอีสานและบทประพันธ์อีสาน

1.3.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทอีสาน ได้แก่ บทความ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ในด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

1.3.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์อีสาน ได้แก่ บทความ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทประพันธ์ของลาว

1.4 ศึกษาและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทพิสูจน์ภาคอีสานที่มีผู้รวบรวมและเรียบเรียงไว้เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ จำนวน 107 บท จากบทพิสูจน์อีสานทั้งหมดปรากฏบทพิสูจน์หลงทั้งหมด 3 บท

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 பிரிவர்த்தவ்บทพิสูจน์หลงจากอักษรภาษาลาวเป็นอักษรภาษาไทย

2.2 วิเคราะห์บทพิสูจน์หลงตามกรอบแนวคิดการศึกษาโครงสร้างวรรณกรรม

2.3 วิเคราะห์บทพิสูจน์หลงตามกรอบแนวคิดการศึกษามโนทัศน์ของวรรณกรรม

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

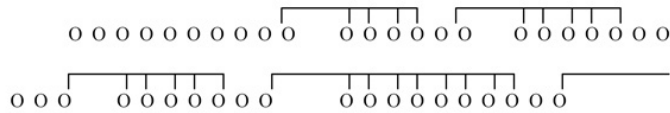
3.1 กรอบแนวคิดโครงสร้างทางวรรณกรรม (Literary Structures) เป็นแนวคิดในการศึกษาวิจารณ์วรรณกรรมที่มุ่งพิจารณาองค์ประกอบหรือโครงสร้างของวรรณกรรมเป็นหลัก โดยการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมก็คือ การแยกแยะวรรณกรรมที่เป็นรูปสำเร็จอยู่แล้วนั้นออกเป็นส่วนย่อย ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2529, หน้า 98) ซึ่งหมายถึง “การศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างหรือองค์ประกอบของวรรณกรรมนั่นเอง” องค์ประกอบก็คือส่วนสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมมีความสมบูรณ์ ดังที่ วิชา กงกะนันท์ (2533, หน้า 9) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวรรณคดีว่า “ในการศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดี ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณารายละเอียดขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ กล่าวคือ พิจารณาลักษณะและศิลปะในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ พิจารณารายละเอียดของเนื้อหาและพิจารณาลักษณะของรูปแบบ”

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านโครงสร้างทางวรรณกรรมของบทพิสูจน์ ได้แก่ รูปแบบ ภาษาและเนื้อหา เพื่อแยกย่อยตัวบทพิสูจน์ลาวและอีสานแต่ละประเภท อันจะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามแนวทฤษฎีบทบาหน้าที่ต่อไป

3.2 ทฤษฎีบทบาหน้าที่ (Functionalism) เป็นทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งในการศึกษาคติชน ศิราพร ณ ถลาง (2548, หน้า 317) กล่าวถึงทฤษฎีบทบาหน้าที่ของคติชนในสังคมว่า เป็นแนวคิดของสำนักคิดที่เรียกว่า ทฤษฎีบทบาหน้าที่ (Functionalism) ซึ่งจะตั้งคำถามว่า ข้อมูลทางคติชนมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม เนื่องจากทฤษฎีนี้มองว่าวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชนไม่ว่าจะเป็นคติชนเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม ล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทางด้านจิตใจ ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้น ๆ ดังที่ มาลิน นอฟสกี (Bronislaw Malinowski อ้างอิงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2548, หน้า 318) ได้เสนอแนวคิดสำคัญว่า “เรื่องเล่าทั้งหลายมีชีวิตอยู่ในสังคมของชาวบ้านไม่ได้มีชีวิตอยู่บนหน้ากระดาษ”

จากแนวคิด ทฤษฎี และการศึกษาวรรณกรรมในด้านบทบาทหน้าที่ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาบทพิสูจน์ในด้านบทบาทหน้าที่ โดยมุ่งศึกษามโนทัศน์ที่ปรากฏในตัวบทพิสูจน์ว่ามีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมอย่างไร หรือมีหน้าที่ช่วยแก้ปัญหสังคมอย่างไรบ้าง และบทความนี้จึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์บทพิสูจน์ประเภทบทพิสูจน์หลง

โครงสร้างฉันทลักษณ์รายยาว

แต่บทสุ่วัญหลวงของลาวและอีสานจะมีข้อแตกต่างจากฉันทลักษณ์ของรายยาวคือ จะขึ้นต้นและจบด้วย คำบาลี-สันสกฤต ซึ่งในบางบทจะมีคำบาลี-สันสกฤตแทรกอยู่ในระหว่างบทด้วย เช่น บทสุ่วัญหลวงของลาว คำสุดท้ายบท

สิสิ ลิดทิพะพอน บ่อวนวิเสด
อ้นบิ่บอ้นดิ ออ้นเจ้าทิให้เจ้ามาสู่
มอยู่บืออ้นถึงอวน สามสิบอ้อ
เจ้าไปอยู่ดอนเรือทำให้ลิ้นมา ออ้นอ้น
บอบเรือเอาไปทำให้ลิ้นมา
ออ้นเวสาเทดเก้าทำให้ลิ้นมา
ออ้นทตาไปอยู่ดอนแฉวนในสู่ทำให้มา
ออ้นไปอยู่เรืออ้อทำให้ลิ้นมา...
...อ้นเจ้ามาธอดแล้ว
จิงให้อยู่สะทออดสะดิ มีสิในบ่อเจ้า
ตาบอ้นเจ้าท้าวพันพะออดสา ท้าเจ้า
อายอ้นในสู่อ้อ พะอ้อ สับพะพุด
ทานุพาเวนะ สับพะทามานุพาเวนะ
สับพะอ้อทานุพาเวนะ สะทา
โสดทิพะอ้นอ้น

(ปริวรรต) สีสี่ ลิดทิพะพอน บ่อวนวิเสด วันนี้เป็น วันดี
ขวันเจ้าให้ให้เข้ามาสู่ มาอยู่บืออ้นคิงควน สามสิบขวันเจ้าไป
อยู่ดอนเรืออ้อให้ลิ้นมา ขวันหนึ่งบือบอ้นเอาไปก้อให้ลิ้นมา
ขวันเกสาเทดเก้าก้อให้ ลิ้นมา ขวันหุดตาไปอยู่ดอนแฉวนใน
สู่ก้อให้มา ขวันไปอยู่เฮออ้อก้อให้ลิ้นมา...
...คั่นเจ้ามาธอดแล้ว จิงให้อยู่สะทออดสะดิ มีสิในบ่อเจ้า
ตาบอ้นเจ้าท้าวพันพะออดสา ก้อเข้าเถิน อายวันในสู่ขวัน พะอ้อ
สับพะพุด ทานุพาเวนะ สับพะทามานุพาเวนะ สับพะอ้อคา
านุพาเวนะ สะทา โสดทิพะอ้นอ้น

(มะหาสิลา วีระวงส์, 2014 หน้า 19)

หรือบทสุ่วัญหลวงของอีสาน คำสุ่วัญหลวง ลำนวนที่ 1

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรวิเศษ สุระเดชเดโช ศุภมังคโลล้าเลิศ ศุภฤกษ์ล้วนขึ้นทิวสันต์
วันยามดีปีเดือนงาม เจริญศรีมั่งมีโฮมเฮ้า ขออัญเชิญพ่อเจ้าเอือน จงมาอยู่เกล้าบนเกศเกศา
ขออัญเชิญขวัญแม่เจ้าเอือนจงมาสิงบนเคียรอญเอนบนเกล้า มาครองเอือนอยู่เป็นเจ้าทำชั่วชั่ว
วาย มาเยอขวัญเอยมาทรงเสื้อเนื้อใหม่ผืนลาย เจ้าเนอ มาทรงแพสไปบางผิผ่อง เจ้าเนอ
มาเยียงแฉวนแก้วกระจกสองแยงเงา เจ้าเนอ มาเอาหวิแปรมวยมมแต่งทรงยามเอ้ มาใส่ข้อ
ปักปิ่นเกล้าล้านค่าค่าแสน มาสวมแหวนใส่ก้อยค่าล้านค่าคุณเมือง...
...อันว่าเงินค่าแก้วจงทวิคุณขึ้นเนืองนองเถิงโกฏี ยูถ่างกินถ่างทวายทุกค่าเข้าได้เป็นเจ้าเศรษฐี
อายูวันเณ สู้ขัง พลัง

(สาร สารทัศนันทน์, 2540 หน้า 31)

การใช้คำบาลี-สันสกฤต ตอนต้นนั้นเป็นลักษณะของบทไหว้ครูอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และ
คำบาลี-สันสกฤตในตอนจบเป็นบทให้พร เช่น ตอนจบบทสุ่วัญหลวงฉบับของ พระมหาเมทิวระคุณคำผุด

พิลาวง (1967, หน้า 170) “อายุ วัณโน สุขัง พะลัง สัพพะพุดทานูพาเวณะ สะทา โสถถิ พะวันตุเตก) หรือ บพสุชวัณหลวงอีसानฉบับของ สาร สาระทศนันทน์ (2540, หน้า 35) “อายุ วัณโน สุขัง พลัง สัพพะ พุดทานูพาเวณะ สัพพะธัมมานูพาเวณะ สัพพะสังฆานุพาเวณะ สะทโสถถิ ภาวันตุเต” นอกจากนั้น ยังปรากฏคำเชิงขวัณ หรือเรียกขวัณ ว่า “มาเยอขวัณเฮ้ย” “มาเยอขวัณ” แทรกอยู่ในตัวบทด้วย

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าลักษณะบทสุชวัณหลวงทั้งของลาวและอีสานจะมีฉันทลักษณ์ แบบร้อยยาว เรียกว่า “กอนฮ่าย” (ກອນຮ້າຍ) ซึ่งไม่มีการกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคแต่จะมีการ ส่งสัมผัสระหว่างวรรคตามฉันทลักษณ์ ซึ่งกลอนอีสานเรียกว่า “ก่าย” มีทั้งก่ายใน⁵ และก่ายนอก⁶ ดังตัวอย่าง บทสุชวัณหลวงสำนวนที่ 2

...ขวัณในและขวัณนอก ขวัณชอกและขวัณกลาง ขวัณเอบางกลมกิว ขวัณทองน้อย
ฮั่วสาวนม ขวัณผมคำดูอาจ ข้อยจักเชิญเอาเจ้ามาดฟ้ามาช่วยเฮียกเอาขวัณ ว่ามาเยอขวัณเฮย
ขวัณเจ้าฮู้ไปเล่นอยู่ในดง ก็ให้มาวันนี ขวัณเจ้าฮู้เล่นไปชดทรงอยู่ในพุ่ม ก็ให้มาวันนี ขวัณเจ้า
ฮู้ไปตกอยู่ประเทศลุ่มคว่ำไปไกลก็ให้มาวันนี...

(สาร สาระทศนันทน์, 2540, หน้า 34)

หรือบทสุชวัณหลวงลาว

...ຂວັນເຈົ້າໄປທຸ່ວງຫຼີ່ດອມທ້າວນົກຍາງ
ຂວັນເຈົ້າໄປທຸ່ວງຫຼາງດອມບາງນົກເຈົ້າ
ຂວັນເຈົ້າໄປທຸ່ວງຫຼີ່ດອມທ້າວຜີໄຮງ
ຂວັນເຈົ້າໄປຫຼີ່ນໄປໂຮງບາງໄອ ກໍ່ໃຫ້ມາວັນນີ້...

(ปริวรรต) ...ขวันเจ้าไปเที่ยวหลัดดอมท้าวนกยาง ขวันเจ้า
ไปเที่ยวทางดอมนางนกเจ้า ขวันเจ้าไปเที่ยวหลัดดอมท้าว
ผีโงง ขวันเจ้าไปหลัดในโงง นางโง่ กอให้มาวันนี...

(พระมหาเมทิวระคุณคำผูน พิลาวงส์, 1967,
หน้า 170)

จากตัวอย่างบทสุชวัณหลวงทั้งสองบทจะมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรค (ก่ายนอก) โดยคำสุดท้าย ของวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในวรรคถัดไป ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นฉันทลักษณ์ของกลอนร้อย และในบางวรรคอาจจะมีคำสร้อยแทรกอยู่ เช่น ในบทสุชวัณหลวงของอีสานจะพบคำว่า “เจ้าเนอ” แทรก เป็นคำสร้อยอยู่ในตัวบท บทสุชวัณหลวง มีฉันทลักษณ์คล้ายร้อยยาว อาจด้วยเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง พิธีสุชวัณเป็นพิธีที่มีมาแต่ดั้งเดิมและเกิดในยุคที่คำกลอนส่วนใหญ่เป็นร้อยยาว เพราะร้อยจัดเป็นร้อยกรองชนิดแรกและเป็นต้นกำเนิดบทกลอนชนิดอื่น ๆ ต่อมา ภาษาลาวจะเรียกว่า “กอนฮ่าย” (กอนฮ่าย) ส่วนอีสานเรียก 2 แบบ คือ แบบใช้สวดหรือสุชวัณต่าง ๆ เรียก “ฮ่าย” และ แบบที่ใช้รำหรือเซิ้ง เรียก “กาบ” เช่น กาบเซิ้งบั้งไฟ กาบเซิ้งแห่นางแมว

⁵ คำก่ายใน (สัมผัสใน) คือ การสัมผัสสระหรือพยัญชนะภายในวรรคเดียวกันด้วยเสียงสระหรือพยัญชนะ เป็นการเล่นคำเพื่อเพิ่มความไพเราะให้คำประพันธ์ ไม่เป็นข้อบังคับของฉันทลักษณ์

⁶ คำก่ายนอก (สัมผัสนอก) คือ การสัมผัสด้วยสระนอกวรรคหรือระหว่างวรรค เป็นข้อบังคับของคำประพันธ์แต่ละประเภท

ประการที่สอง อาจด้วยความเชื่อเรื่องขวัญที่ถึงแม้ว่าขวัญจะไม่มีตัวตนแต่ก็มีลักษณะหลายอย่าง คล้ายกับคน มีความรู้สึก มีการรับรู้และเข้าใจภาษาที่สื่อสาร แต่มีความพิเศษด้วยว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์ในการปกป้องคุ้มครอง ดังนั้นจึงต้องใช้ภาษาที่พิเศษในการสื่อสารที่ไม่เหมือนกับถ้อยคำธรรมดาสามัญ ที่ใช้พูดคุยสนทนากันในชีวิตประจำวัน ผู้ประกอบพิธีหรือผู้ประพันธ์บทสวดขวัญจึงได้ร้อยเรียงถ้อยคำภาษา ด้วยการใชภาษาพูดที่เข้าใจง่ายแต่มีความไพเราะมีท่วงทำนองทางวรรณศิลป์ในลักษณะฉันทลักษณ์กลอนร้อย และยังมีการใช้ภาษาภาพพจน์โวหารต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวให้ขวัญคล้อยตาม แล้วกลับมาอยู่กับ ตัวเจ้าของขวัญ

2. เนื้อหา

บทสวดขวัญหลวงของลาวทั้งหมด 6 สำนวนนั้นพบว่ามีเนื้อความหรือสาระสำคัญเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดของการใช้คำในบางจุดบางช่วง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบทสวดขวัญทั้งหมดนั้นมีต้นเค้ามาจาก บทสวดขวัญที่ยังคงเป็น มุขปาฐะ แล้วเกิดการแพร่กระจาย สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยวิธีการปากต่อปาก ท่องจำจากครูบาอาจารย์ และภายหลังจึงมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ ซึ่งการแพร่กระจาย ในลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนแตกต่างกันในรายละเอียดของเนื้อหาสาระไปบ้าง ส่วนบทสวดขวัญหลวงอีสานที่พบทั้งหมด 3 สำนวน มีบทสวดขวัญหลวงที่มีเนื้อความคล้ายกับสำนวนของลาว 1 สำนวน และพบสำนวนใหม่ 2 สำนวน โดยมีลักษณะองค์ประกอบของเนื้อหาหลัก ๆ 3 ส่วน ได้แก่

1. อารัมภบท ประกอบด้วย บทชุมนุมเทวดา และบทไหว้หรือประณาม
2. เนื้อหา ประกอบด้วย บทเกริ่นหรืออารัมภบท บทเชิญขวัญหรือเรียกขวัญ บททูลขวัญ บทปลอบขวัญ
3. บทส่งท้าย ประกอบด้วย บทปิดเคราะห์และบทให้พร

บทสวดขวัญหลวงของลาวและอีสานจะมีองค์ประกอบหลัก ๆ ทั้ง 3 ส่วนเหมือนกัน คือ เมื่อเริ่มพิธีกรรมสวดขวัญ หมอสวดขวัญจะกล่าวเริ่มด้วย “บทนำ” ซึ่งประกอบด้วย บทชุมนุมเทวดา เป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาชุมนุมพร้อมกันเพื่อความเป็นสิริมงคล บทไหว้หรือประณามเป็นการสรรเสริญพระคุณครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้แก่หมอสวดขวัญและกล่าววบนูชาพระรัตนตรัย ไม่ว่าจะทำพิธีสวดขวัญประเภทใดก็ตาม หมอสวดขวัญจะต้องขึ้นต้นด้วยบทนำนี้ และต่อด้วยส่วนของเนื้อหาตามแต่โอกาสในการสวดขวัญนั้น ๆ โดยรายละเอียดของเนื้อหาจะมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และโอกาสในการสวดขวัญ

ส่วนเนื้อหาของบทสวดขวัญหลวงของลาวและอีสานจะประกอบไปด้วยการกล่าวบทเกริ่นหรืออารัมภบท โดยเป็นการกล่าวถึงโอกาสที่ดี เป็นวันสิริมงคลเหมาะสำหรับการประกอบพิธีสวดขวัญหลวง แล้วจึงกล่าวบทเชิญขวัญหรือเรียกขวัญ ด้วยถ้อยคำภาษาโน้มน้าวใจ เช่น บทสวดขวัญหลวงของลาวที่โน้มน้าวใจกล่าวเชิญขวัญด้วยการพรรณนาถึงเครื่องนุ่มห่ม อาหารหวานคาวที่จัดเตรียมไว้ต้อนรับในยามเมื่อขวัญกลับมาอยู่กับเจ้าของขวัญ ดังความว่า

...ว่ามาเอี๊ยะอ้วนเอื้อย มาบุงเริ้อแฉฉ่าผิวนไม
แฉ่งไว้ ทัพัฮับเจ้าลาวอ้วนสันตะลาอะสุวาม
ทม สับพะโผยโผอันตะลาอัทยัทยอัท
ไต้ทายสุยอ้วนนิ มาเอี๊ยะอ้วนเอื้อย
มาทินเฉ่าอ้วนแฉฉอของทอาน มาทินบ๊าทาน
แฉฉ่าอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วน...

(พระมหาเมทิวระคุณ คำผูน พิลาวส์, 1967,

หน้า 166)

(ปริวรรต) ...ว่ามาเอื้อยอ้วนเอื้อย มาบุงเริ้อแฉฉ่าผิวน
ไมแฉ่งไว้ ทัพัฮับเจ้าลาวอ้วนสันตะลาอะสุวาม
สับพะโผยโผอันตะลาอัทยัทยอัทให้หายเสยวันนี
มาเอื้อยอ้วนเอื้อย มาทินเข้าอ้วนแฉฉอของทอาน มาทิน
น้ำตานแฉฉ่าอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วนอ้วน...

เมื่อกล่าวบทเชษฐาขวัญจบแล้ว ก็กล่าวบทปลอมขวัญ โดยมีเนื้อหาปลอบโยนให้ขวัญอุ่นใจ
สบายใจ หายตกใจจากการหนีหายไป และไปพบสิ่งเลวร้ายต่างๆ เช่น ขวัญหลงไปในป่าใหญ่ ขวัญในถิ่น
ห่างไกล ขวัญไปพบเจอสัตว์ร้าย ผีร้ายต่างๆ แต่จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า บทเชษฐาขวัญของอีสาน
สำนวนที่ 2 ปรากฏลักษณะเนื้อหาการใช้ภาษาขมขื่นเพื่อให้ขวัญกลับมาจึงเรียกว่า “บทชูขวัญ” แล้วจึงกล่าว
บทปลอมขวัญ ดังเนื้อความตบขวัญขวัญหลง สำนวนที่ 2 ว่า “...เจ้าบ่มาเจ้าฟ้าเพิ่นสนำชอกหาเอาเจ้ามาแล้ว
เจ้าบ่มาเทพดาสนำไปผูกเอาเจ้าแล้ว มาเอื้อยขวัญเอื้อย เจ้าบ่มาดวงยอดแก้วเพิ่นสนำขวัญเจ้า คีนมา
มาเอื้อยขวัญเอื้อย มาอยู่เฮือนเสาไม้แก่น มาอยู่แก่นสนอนเพิ่น มาอยู่เตียงไม้แก้ว...” (สาร สารทัศน์นันทน์,
2540, หน้า 34) ซึ่งเป็นถ้อยคำในลักษณะขมขื่นเพื่อให้ขวัญที่หนีหายไปจากร่างหรือตัวผู้เจ็บป่วยนั้นเกิดความ
หวาดกลัว เกรงอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ เจ้าฟ้า (แทน ตามความเชื่อของ ชาวอีสาน) เทพดา หรือ
วิชาอาคมของหมอขวัญ จะได้กลับมาอยู่กับร่างกายของเจ้าของขวัญ

บทชูขวัญหลงของลาวและอีสานจบด้วยบทส่งท้าย คือ บทปิดเคราะห์ และบทให้พรโดยเนื้อความ
จะให้พรแก่ผู้เป็นเจ้าของขวัญ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสที่เจ็บไข้ได้ป่วยให้หมดเคราะห์ มีความสุขความเจริญ
อายุยืนขวัญยืนมีผู้คนเคารพนับถือ

3. ภาษา

บทชูขวัญหลงลาวและบทชูขวัญหลงอีสานปรากฏลักษณะการใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็น
ถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ บทชูขวัญหลงลาวจะใช้ภาษาลาวซึ่งในบางบท จะปรากฏ
คำภูฮาน (โบราณ) ของลาวแทรกอยู่ ส่วนบทชูขวัญอีสานจะใช้ภาษาถิ่นอีสานซึ่งถึงแม้ว่า ภาษาลาวอีสาน
จะได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยภาคกลางอยู่มากแต่ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไว้อย่างชัดเจน
ดังจะเห็นได้จากบทชูขวัญหลงที่ปรากฏภาษาลาวอีสานเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังพบการใช้ภาษา
ที่แสดงถึงสุนทรียะทางภาษาทั้งในตัวบทชูขวัญหลงลาวและบทชูขวัญหลงอีสาน ดังต่อไปนี้

3.1 การก่ายใน (สัมผัสใน) เพื่อความไพเราะและสุนทรียะทางด้านภาษา กล่าวคือ
นอกจากจะมีการบังคับกายนอก (สัมผัสวรรค) ตามฉันทลักษณ์ของการแต่งคำประพันธ์แล้วนั้น ยังปรากฏ
สุนทรียะทางภาษาซึ่งเป็นการแสดงความสามารถเชิงวรรณศิลป์ของผู้แต่ง นั่นคือการก่ายใน (สัมผัสใน) ทั้ง
ลักษณะการสัมผัสพยัญชนะและสระ เช่น คำชูขวัญหลงสำนวนที่ 3 “...มีทั้งเตียงสูงชันสนาทองทอง
อาจสาดเสื้อช้อนชมกลิ้งลื่นเสน่ห์ สนุกยิ่งม้านมั่งม้านบังมิดมีทั้งหมอนหัวลายแฉฉ่าแฉฉ่าแก้วมาลาลัน

เป็นถิ่นแถวนี้ ละของอุดเจ้าในท้องหื่นหอม เชิญเยอขวัญเยอ...” (สาร สาระนันทน์, 2540 หน้า 35) กลุ่มคำที่ขีดเส้นใต้คือ คำที่มีสัมผัสอักษรในลักษณะ คำเทียบคู่ คือการเล่นเสียงพยัญชนะสามเสียงเรียงต่อกัน หรือบทสุพรรณหวนของ บุนเลิด ท่ามะจัก (2004. หน้า 53) ความว่า “...จะตุโลกาอดอญทอง ทัງภักภักอญบ่ลิมเจ้าฟ้า ญ่แ่งภักภักอญทอง จัญญายยังอยู่ด้วยเจ้าผ่องแสงอญจุม วิงมาลุ่ม แ่งลิมทัງทอง...” (...จะตุโลกาอดอญทอง ทังภัก ภักอญบ่ลิมเจ้าฟ้า ญ่แ่งภักภักอญทอง จัญญายยังอยู่ด้วยเจ้าผ่องแสงอญจุม ลงมาลุ่มแ่งลิมทัງทอง...) มีลักษณะสัมผัสอักษรสองคำติดกันเรียกว่า คำคู่ และมีการสัมผัสอักษรแบบสามคำติดกันเรียกว่า คำเทียบคู่

3.2 การซ้ำคำ คือ การใช้คำซ้ำในหลายวรรคติดต่อกัน โดยจะปรากฏทั้งในบทสุพรรณหวนของลาวและบทสุพรรณหวนอีสาน ตัวอย่าง บทสุพรรณหวนของลาวที่ 2 (สาร สาระนันทน์, 2540, หน้า 34)

...ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอนนางนกเจ้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอนเม่าผีพราย ก็ให้มา
มือวันนี้ ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอนชายผีเผ่า ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอนเม่าผีโพง ขวัญเจ้า
เจ้าไปเที่ยวเล่นในโงนางไก่อ ก็ให้มามือวันนี้...

จะพบว่าบทสุพรรณหวนข้างต้นมีการเล่นคำโดยการซ้ำคำทั้งวลีว่า “ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่น...” หรือ ตัวอย่างบทสุพรรณหวนของลาว มีการเล่นคำโดยการซ้ำคำว่า “ขวัญ” (ຂວັນ)

...จ๋อประสิณพะพนอนอันนี้ใส่ทื่อแ่งผู้เจ้า
อู่ไ้ข้านี้เอิ้นธรงเอาຂວັນ ไ้มาแ่ง
เจ้ามาทุมต๋อຂວັນทื่อแ่งຂວັນแ่ง
ຂວັນปากแ่งมัจจจะจ่าຂວັນตาแ่ง
ຂວັນลือຂວັນบือแ่งຂວັນแ่งຂວັນ
แ่งบ่านไทล่ล่ไม่บับຂວັນทุຂວันด๋อ
ดิมกิมทุมกิม...

(สำลิด บัวสีสะหวัด, 2001)

(ปริวรรต) ...จงประสิณพะพนอนอันนี้ใส่ทื่อแ่งผู้เจ้า
ให้ข้านี้เอิ้นธรงเอาຂວັນ ให้มาแ่งเข้ามาเทียม
ตนตัว ขว้นหัวและขว้นแก้ม ขว้นปากแ่งมัจจ
จจะจ่า ขว้นตาและขว้นคิ้ว ขว้นนิ้วและขว้นแขน
ขว้นขาแพนป่านไทล่ล่ไม่บับ ขว้นหู ขว้นดังดูดม
กินหมักหมิน...

3.3 การบรรยายและพรรณนาโวหาร คือ มีการเรียบเรียงถ้อยคำบรรยายเหตุการณ์ต่างๆ ในวิถีชีวิตได้อย่างเป็นลำดับขั้น หรือพรรณนารายละเอียดของสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น การบรรยายถึง บรรดาเครือญาติ สมาชิกในครอบครัว ที่มาพร้อมหน้าพร้อมตาด้วยความรักที่มีต่อกัน แสดงให้เห็นถึงความอบอุ่นในครอบครัว และพรรณนาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ บ้านเรือน ข้าวปลาอาหารมากมายที่เตรียมไว้ต้อนรับ เพื่อเชื้อเชิญและเรียกขวัญให้กลับมา ดังบทสุพรรณหวนของ มะหาสีลา วีระวงส์

3.5.3 ถ้อยคำกล่าวถึงความเชื่อตามลัทธิภูตผีปีศาจ ได้แก่ พญาแถน ผีฟ้า ผีป่า ผีเรือน และแก่นฟ้า (ผู้เป็นใหญ่บนฟ้า ซึ่งตามความเชื่อของชาวอีสานนั้นหมายถึง พญาแถน) เช่น บทสวดวิญหาลวงสำนวนที่ 3

จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้คำ การเล่นคำและภาพพจน์โวหารต่างๆ ล้วนแล้วเพื่อเป็นการเสริมให้บทสวดวิญหามีความพิเศษกว่าภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

บทบาทหน้าที่ของบทสวดวิญหาลวงของลาวและอีสาน

จากการวิเคราะห์บทสวดวิญหาลวงของลาวและบทสวดวิญหาลวงอีสานพบว่า มีบทบาทหน้าที่ที่เด่นชัด 2 ประการ คือ ประการแรกมีบทบาทหน้าที่ในการสะท้อนสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ประการที่สองบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการสะท้อนสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

1.1 สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งในบทสวดวิญหาลวงจะปรากฏเนื้อหาที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ ที่อยู่อาศัย ลักษณะครอบครัวแบบเครือญาติ อาหารการกินของคนในสังคม เช่น คำสวดวิญหาลวงอีสานว่า “...มากินลาบก้อยแกงส้มแซบหนั้ว มากินเาะอ่อมข้าวขึ้นจี่ปลาเผา มากินนมกินเนยขึ้นใจให้หายฮ้อนมากินหมกปลาสร้อยปลาเชื่อมปิ้งปลาปิ้ง มากินน้ำอ้อยย้วยผสมข้าวใส่สา...” (สาร สารัทธนา นันท์, 2540, หน้า 32) หรือสะท้อนเรื่องเครื่องแต่งกายของผู้คนในสังคมลาวดัง บทสวดวิญหาลวงของลาว ความว่า “...ให้เจ้าคีนมาจะเลินขันทั้งห้า คีนมาหาของหอมอันเขาแต่งไว้ ถ้ามาทะเลงเลื้อผ้าผืนอยู่เมืองฟ้าค่าแสนเมือง ย่าได้มีค่าเคื่องเฮฮ้อนอยู่ทางผลัดผ้าผืนสไบบาง...” (ลำลิต บัวสีสะหวัด, 2001, หน้า 193)

1.2 สะท้อนค่านิยมของคนในสังคม เช่น การให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ที่เป็นเหมือนเสาหลักของครอบครัวดังจะเห็นได้จากการจัดพิธีสวดวิญหาลวงที่จัดให้ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อบ้านแม่เรือน ผู้ที่เป็นที่เคารพของคนในบ้านหรือในหมู่บ้านนั้น แต่ถ้าเป็นคนทำกรรมดาทั่วไปจะมีบทสวดวิญหาลวงสำหรับบุคคลทั่วไปหรือคนป่วยทั่ว ๆ ไปอีกประเภทหนึ่ง

1.3 สะท้อนความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากการใช้ถ้อยคำที่ปรากฏในบทสวดวิญหาลวงจะมีถ้อยคำที่กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งในศาสนาพุทธ ศาสนาฮินดู และภูตผีปีศาจตามความเชื่อที่มนุษย์จะมีศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องคุ้มครองดูแล ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนในเขตพื้นที่ที่มีความเชื่อทางศาสนาแบบผสมผสาน กล่าวคือ มีความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกับความเชื่อตามศาสนาฮินดูและพุทธที่เผยแพร่เข้ามาภายหลัง เช่น บทสวดวิญหาลวงสำนวนที่ 3 ที่กล่าวถึงเทพต่าง ๆ ความเชื่อทางลัทธิพราหมณ์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่รับจากอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณ ดังความว่า

...บัดนี้ ข้าจักเชิญทั้งเทพาห้องทิพพะกรเก้าหนู่ นำเอาขวัญอ่อนน้อยมาให้เที่ยวพลัน
แต่ก่อน องค์พระอาทิตย์ท้าวทงแท่นอีสาน ให้เจ้าทงจั่วทองด่วนมาอย่าช้า เอาขวัญน้อยนำมาวมลอม

ขอไถ่หน่อยนำเจ้าแจ่มสมร ผูกเข้าตักแต่งไว้ครบเครื่องบรรณาการ มีวรรณสีคองดีแดงล้วน
เชิญทั้งพระจันทร์จรัสแสงลือเกียรติ์ถึงโลก เจ้าก็เฝ้าในประเทศเบื้องบูรพาพุ่มพวงไกลให้เจ้าที่ครุฑ
แก้วเสด็จดวลลอยลม นำเอาขวัญดวงมาอย่าช้า บรรณาการเข้าสีเสดมุย ตกแต่งไว้ถนอมต้อน
ไถ่ขวัญ เชิญทั้งพระองค์ราชทำทงนครคราวเคร่งเจ้าก็นำอยู่เบื้องอาคนย์พุ่มนึ่งปอง ให้เจ้าทง
แมวทองดวงมาอย่าช้า เอาขวัญน้อยนำมาวมลอมบ..

(สาร สารทัศน้านท์, 2540, หน้า 37)

2. บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ

2.1 ถ่ายทอดความเชื่อที่เกี่ยวกับ “ขวัญ” กล่าวคือ พิธีกรรมสู่ขวัญหลวงและบทสู่ขวัญหลวง
ทั้งของลาวและของอีสานนี้ เป็นพิธีกรรมที่ยังคงมีการสืบทอดต่อๆ กันมา และในปัจจุบันนี้ยังคงมีการ
ประกอบพิธีกรรมนี้อยู่ทั้งในสังคมลาวและอีสาน ในตัวบทสู่ขวัญหลวงของลาวและอีสาน มีการอธิบายถึง
ลักษณะของขวัญว่าเป็นสิ่งที่ประจำอยู่กับตัวคน เป็นสิ่งที่เปี่ยมสิริมงคล และสามารถลอยหรือบินหายไป
จากตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของขวัญนั้นได้ ซึ่งการหายไปของขวัญจะส่งผลกระทบต่อบุคคลเจ้าของขวัญคืออาจเจ็บ
ป่วยหรือมีเหตุไม่ดีขึ้นได้ จึงต้องมีการทำพิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญขึ้น แต่ในความเชื่อเรื่องจำนวนขวัญ
ประจำตัวบุคคลนั้นจะมีความเชื่อที่แตกต่างกันคือ บทสู่ขวัญของอีสานจะเชื่อว่ามนุษย์มีขวัญประจำตัว
ทั้งหมด 32 ขวัญ ดังความว่า “...ขวัญหัวเจ้าหนีจักเข้ามาสู่ มาอยู่เนื้ออุ่นคิงคอง สามสิบสองขวัญ
เจ้าไปอยู่ดอนเสือก็ได้คืนมา...” (สาร สารทัศน้านท์, 2540, หน้า 32) แต่ในบทสู่ขวัญของลาวพบว่า
มีความเชื่อเรื่องจำนวนของขวัญว่ามี 30 และ 40 ขวัญ ดังความว่า “...ขวัญเจ้าหนีเข้ามาสู่ มาอยู่อุ่นคิงคอง
สามสิบขวัญเจ้าไปอยู่ดอนเสือ...” (กงเดียน เมตตวง, 2000, หน้า 53) ซึ่งความเชื่อเรื่องจำนวนขวัญ ในแต่ละกลุ่ม
ชนจะมีความแตกต่างกัน บ้างก็ว่ามี 40 62 90 100 และ 120 แห่ง อย่างในบททำขวัญของไทพ่าเกว
มีขวัญรวมกันทั้งหมด 120 แห่ง (วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์, มปป, หน้า 41)

2.2 ถ่ายทอดพิธีกรรมการสู่ขวัญหลวง โดยในตัวบทสู่ขวัญหลวงทั้งของลาวและอีสาน
จะมีการกล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีการสู่ขวัญ อันได้แก่ วันเวลาที่เปี่ยมมงคลเหมาะแก่การสู่ขวัญ
หมอสู่ขวัญผู้ที่อยู่ในศีลธรรมอันดี และเครื่องบูชาประกอบพิธีสู่ขวัญ

บทสรุปและอภิปรายผล

คำคล้องจองในชีวิตประจำวันของผู้คนตระกูลไทย-ลาว มีพัฒนาการเป็นร้อยกรอง เช่น ร่าย
โคลง กลอน ที่ดั้งเดิมเรียกว่ากรมว่า กลอน แล้วจำแนกกลอนเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ กลอนร่าย กลอนลำ
กลอนเพลง (หอจดหมายเหตุวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร, มปป.)

กลอนร่าย ใช้ในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เช่น เลี้ยงผี ฯลฯ เมื่อใช้จึงเรียกกลอนเซ้ง ถ้าใช้สวด
เรียกกลอนสวด เมื่อใช้เทศน์เรียกกลอนเทศน์

กลอนลำ ใช้ขับลำเป็นทำนองทั่วไปทุกงาน ต่อมานักปราชญ์ในราชสำนักกำหนด
แบบแผนใช้แต่งหนังสือเรียก โคลง เช่น โคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ โคลงห้า โคลงตัน

กลอนเพลง ใช้ในงานร้องรำทำเพลงทั่วไปไม่จำกัด ต่อมานักปราชญ์ราชบัณฑิตกำหนดแบบแผนให้แต่งหนังสือเรียก กลอนหก กลอนแปด กลอนบทละคร กลอนเสภา กลอนนิทาน ฯลฯ โดยเรียกรวมว่า กลอน

นอกจากนี้ยังมีผู้อธิบายรูปแบบของฉันทลักษณ์วรรณกรรมลาวและอีสานไว้ต่างกัน เช่น รัช ภูณโณทก (2544, หน้า 20-24) อธิบายฉันทลักษณ์วรรณกรรมอีสานมี 3 แบบ คือ โคลงสาร กาวย และร่าย (ฮ่าย) มหาศีลา วีรวงศ์ (2539) ได้อธิบายรูปแบบฉันทลักษณ์วรรณกรรมลาวมี 5 แบบ คือ กาวย กลอน โคลง ฮ่าย และโสภ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในหนังสือ “แบบการแต่ง กาวย กลอน โคลง โสภ ฃญา กลอนลำ กลอนอ่าน กาวยสารวิลาสินี”

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าฉันทลักษณ์บทสุ่วหลวงของลาวและอีสานเป็นลักษณะ “กอนฮ่าย” หรือกลอนร่าย ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามในวัจนานุกรมภาษาลาว (สถาบันวิดทยาศาสตสังคมแห่งชาติ, 2012, หน้า 861) ว่า “ฮ่าย 1 น. ชื่อคำกอนปะเทศหนึ่ง ใช้ในกานสุตขวัน หลือเทศ ที่นิยมเทศหลายแม่่นลำพะเวด.” ซึ่งฉันทลักษณ์กอนฮ่าย หรือ กลอนร่ายของลาวและอีสานนั้นมีลักษณะเป็นกลอนร่ายที่ไม่เคร่งครัดในเรื่องของจำนวนคำในแต่ละวรรค จะมีจำนวนคำเท่าใดก็ได้ แต่จะมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรค (ก่ายนอก) และเพิ่มความไพเราะทางภาษาด้วยการเล่นคำโดยการซ้ำคำ สัมผัสใน (ก่ายใน) ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน และควมมีสุนทริยะทางภาษาของคนลาวและอีสาน

นอกจากนั้น ด้านการใช้ภาษา มีการเล่นคำ ซ้ำคำ สัมผัสอักษร และขึ้นต้น-ลงท้ายด้วยคาถาบาลี เช่น บทสุ่วหลวงของลาวที่ขึ้นต้นด้วย “สี่สี่ สิดทิพะพอน บอวอนวิเสด วันนีเป็นวันดี ขวันหนีให้เจ้าเข้ามาสู่ มายูเนื้ออุ่นคิงควน สามสิบขวันไปยุตคนเลือกอกให้คืนมา...” บทสุ่วหลวงของอีสานที่มักลงท้ายด้วยบทให้พรเป็นภาษาบาลี-สันสกฤต เช่น “...มีศรีโสเบ้เคร้า ทรายดำเท้าห้าพันวัสสาภิชาเทอญ อายุวัฒนโณ สุขัง พลัง สัพพะพุทธานุภาเวนะ สัพพะธัมมานุภาเวนะ สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทาโสถถี ภาวันตุเต” ซึ่งการใช้ภาษาบาลีเป็นส่วนประกอบในโครงสร้างหรือฉันทลักษณ์นี้เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่บทสุ่วหลวง โดยทั่วไปผู้คนในตระกูลไท-ลาว เชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติ คือผีที่อยู่บนฟ้า จึงมักเรียกกันว่า “ผีฟ้า” หรือ “ผีแถน” มีความหมายเท่ากับเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก็น่าจะมีอำนาจไม่น้อยที่จะดลบันดาลสิ่งใด ๆ ได้ แต่ผี เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่ใช่คน และเมื่อไม่ใช่คน การที่จะสื่อสารกันด้วยภาษาธรรมดาที่คนพูดหรือร้องเพลงกันทั่วๆ ไปไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องสร้างภาษาเพื่อใช้สื่อสารกับผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะ ซึ่งเรื่องนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527) อธิบายไว้ว่า “โดยทั่วไปมักแบ่งภาษาเป็นประเภทร้อยแก้วกับร้อยกรอง หรือภาษาพูดกับภาษาเพลงซึ่งต่างก็มีลักษณะสุดโต่งไปคนละขั้ว แต่กึ่งทางของภาษาพูดกับภาษาเพลงคือภาษาร่าย และแม้ว่าภาษาร่ายและความเรียงจะก้ำกึ่งกัน แต่ก็แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดแก่ผู้ฟัง (หรืออ่าน) ภาษาร่ายจึงเหมาะที่จะใช้ในสถานการณ์พิเศษ เช่นกรณีที่จะสื่อสารกับผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

ลักษณะการใช้ภาษาเช่นนี้ส่งผลทางด้านจิตใจผู้ปวย คือ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่รับการสุ่วขวัญ ถึงแม้ว่าผู้ปวยจะไม่เข้าใจความหมายภาษาบาลี แต่ด้วยความไม่เข้าใจเนื้อความภาษานั้นทำให้ผู้ปวยเกิดความรู้สึกศรัทธาในบทสุ่วขวัญหลวงและหมอพรหรือหมอสุ่วขวัญ ซึ่งเป็นเหตุมาจากพื้นฐานของผู้คนในสังคมมีความเชื่อและ

ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คำสั่งสอนต่างๆ ก็มักจะปรากฏในรูปภาษาบาลี ดังนั้นเมื่อบทสวดของหลวงมีภาษาบาลีปะปนอยู่จึงก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เกิดความมั่นคงทางจิตใจ มีกำลังใจที่ดีและเชื่อว่าขวัญที่หายไปจะกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว ส่งผลให้หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เป็นอยู่

ในสมัยก่อนเมื่อมีผู้คนเจ็บป่วยด้วยโรคภัยอันมีสาเหตุทั้งภายในและภายนอก ประกอบกับวิทยาการทางการแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเช่นในปัจจุบัน ผู้คนในสังคมจึงคิดค้นหาวิธีการรักษาโรคภัยหลากหลายวิธี ทั้งลองผิดลองถูกตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน และสั่งสมถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่จะเจริญก้าวหน้า แต่การรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามประเพณีดั้งเดิมก็ยังคงพบเจอในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอยู่ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากโรคบางอย่างวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถวินิจฉัยสาเหตุของการเกิดโรคได้ ระบบการแพทย์พื้นบ้านได้มีการวินิจฉัยสมุฏฐานของโรคหรืออาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยได้ 5 ลักษณะ คือ “อาการป่วยด้วยโรคธรรมดา อาการป่วยเพราะถูกคุณผี อาการป่วยเพราะถูกคุณคน อาการป่วยที่เกิดจากชะตาขาด และอาการป่วยที่เกิดจากการหมดอายุ” (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542, หน้า 680) การวินิจฉัยอาการนอกจากจะสังเกตจากสภาวะภายในและภายนอกของผู้ป่วยแล้ว ยังมีเรื่องของความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยเหล่านี้เป็นการลองผิดลองถูก สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยผ่านระบบเครือญาติและครูบาอาจารย์

วิธีการบำบัดรักษาโรคนั้น ถ้าเป็นการรักษาโรคธรรมดาทั่วไปก็จะบำบัดอาการป่วยด้วยการใช้สมุนไพร แต่ถ้าเจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่สามารถอธิบายด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้ เช่น อาการป่วยจากถูกคุณผี อาการป่วยจากคุณคน หรืออาการป่วยอันเกิดจากชะตาขาดหรือหมดอายุ ก็จะรักษาด้วยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มชนไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา เทวดาหรือภูตผีปีศาจ และโดยส่วนใหญ่แล้วการรักษาอาการเจ็บป่วยจะใช้วิธีการรักษาด้วยพิธีกรรม เช่น คาถาเป่า พิธีสะเดาะเคราะห์ และพิธีสวดมนต์ เพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้เจ็บไข้

บทสวดของหลวงของลาวและอีสาน จึงเป็นวรรณกรรมประเภทที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ เพื่อรักษาอาการป่วยให้แก่พ่อบ้านแม่เรือน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่เคารพรักของชุมชน ซึ่งอาจหาข้อสรุปไม่ได้ว่าถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีวรรณศิลป์นั้นให้ผลสัมฤทธิ์ในการรักษาทางกายได้มากนักน้อยเพียงใด มีเพียงข้อสรุปที่ว่าพลังอำนาจแห่งวรรณกรรมสวดมนต์ (ตัวบทสวดของหลวง) มีผลต่อสภาวะทางจิตของผู้ป่วย เป็นยาบำบัดโรคภัยด้วยการเสริมสร้างกำลังใจ เป็นการรักษาที่อยู่บนแนวคิดที่ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” เมื่อจิตเข้มแข็งร่างกายก็จะมีพลังกำลังต่อสู้กับโรคภัยต่างๆ ดังแนวคิดของ บุญผา บุญทิพย์ (2531, หน้า 159) ที่ว่า “ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่พิสูจน์ยาก แต่ก็เป็นสิ่งที่พึงพอใจอย่างหนึ่งของมนุษย์” ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างไพเราะด้วยชั้นเชิงทางวรรณศิลป์และเนื้อความที่กล่าวถึงเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นถ้อยคำที่มีหน้าที่ทางจิตวิทยา (Psychological Function) ช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้เข้มแข็ง เกิดความอบอุ่นใจ คลายความวิตกกังวล

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2509). *คติชาวบ้าน*. พระนคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2529). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จ.เปรี๊ญ (นามแฝง). (2532). *ตำราสูตรขวัญโบราณต่างๆ*. กรุงเทพฯ : อำนวยการสำนักพิมพ์
- จารุวรรณ ธรรมวัต. (2526). *ลักษณะของวรรณกรรมอีสาน*. กาฬสินธุ์ : โรงพิมพ์จินตทัศน์การพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัต. (2528). *คติชาวบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนาการพิมพ์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2532). *เทียวยอีสาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). *วรรณกรรมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2527). *ปากไก่และใบเรือ*. กรุงเทพฯ, อมรินทร์การพิมพ์.
- บุญธรรม ทองเรือง. (2536). *วรรณกรรมคำขวัญอีสาน*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- บุปผา บุญทิพย์. (2543). *คติชนชาวบ้าน*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประคอง นิมนานเหมินทร์. (2521). “ขวัญและคำเรียกขวัญ”ใน *ลานนาไทยคดี*. หน้า 31-36. เชียงใหม่: .
โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์.
- ประจักษ์ สายแสง. (2531). “ตัวอย่างวรรณกรรมดังปรากฏในประเพณีล้านนา” ใน *รวมบทความสัมมนา
วิชาการ ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา*. หน้า 1-6. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- วิภา กงกะนันทน์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (ม.ป.ป.) *วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- สาร สารทัศน์นันท. (2540). *พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร :
กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู)*
หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- หอจดหมายเหตุวัฒนธรรมทลกรุงเทพฯ (มปป.). *ภาษาร่าย รากเหง้าเก่าสุดของร้อยกรองไทย-ลาว*.
สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2558 จาก <http://haab.catholic.or.th/siam/siam1/siam1.html>)
- B.J.Terwiel. (1980). *The Tai of Assam and ancient Tai ritual volume 1: Life-cycle ceremonies*.
Gaya: The Centre for South East Asian Review office.
- คำฟูย วัฒนวิสา และพวงแขว แก้วอุบลบั้ง. (2010). *แบบธรรณอันบะละดิ.กะฉวงสิทธาธิทาน และกิลว
สะทาบับอันธอว อีทะยาสาด ทานสิทธา*
- กัງเดือน เมดทะอว และ สีสุนิณ ดอญมะนิ. (2000). *คำสู่ຂັນ*. บะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ຫໍສະໝຸດແຫ່ງລາດ.
- คำฟูย วัฒนวิสา. (2011). *อัตตะบะบะທ່າແລະປະເພນີບູຮານລາວ*. บะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ແສງສຸວັນ.
- จันมี สิดทิมะโนทัม. (1999). *อัตตะบะທ່າບູຮານລາວ*. บะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ໂຮງພິມໜຸ່ມສາວ.
- ບຸນເວີດ ທ່າມະຈັກ ແລະ ມະຫາແກ້ວ ສິຣິວິສາ. (2004). *ຮີດຄອງບູຮານລາວ*. บะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ວິສາຫະກິດ
ໂຮງພິມສິກສາ.
- ພິທີກຳ ບຸດທະສາສະໜາ ຄຳໂຫ້ພຣະແລະສູດແຕ່ງຕ່າງ. (2008). ຮິບໂຮມແລະຈັດພິມໂດຍຫໍສະໝຸດແຫ່ງລາດ.
ບะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ດວງມາການພິມ.
- ສິວາ ວິຣະວິຈິ, ມະຫາ. (2014). *ປະເພນີລາວ-ການສູ່ຂັນ : ການເກີດ ການບອດ ການແຕ່ງດອງ ການຕາຍ
ແລະທັດສະນະວິຈານ*. บะลอนຫຼວງວຽງຈັນ: ສຳນັກພິມດອກເກດ.
- ສ່າວິດ ບົວສິສະຫວັດ. (2001). *ຮີດຄອງປະເພນີລາວ*. (ຖ່າຍເອກກະສານ).